

OBSERVATORIO DE SERVIZOS PÚBLICOS LOCAIS

DOCUMENTO EXPLICATIVO

Plataforma Cívica Milenio

Ourense, 2026

Os servizos de cada día: que cheguen a todos e funcionen ben.

Que é

O Observatorio de Servizos Públicos Locais é unha das liñas estables de traballo da Plataforma Cívica Milenio. Atende ao conxunto de servizos públicos que a cidadanía recibe na súa vida cotiá na provincia de Ourense: a mobilidade e o transporte público, o ciclo da auga, os residuos e a limpeza, a enerxía local e o alumeado, e a seguridade e as emerxencias. Servizos que, prestados na súa maioría polas administracións locais —ou baixo a súa responsabilidade—, determinan en boa medida a calidade de vida e a habitabilidade do territorio.

Estes servizos non son unha cuestión meramente técnica: son unha cuestión de dereitos, de equidade territorial e de sustentabilidade. O dereito a moverse, a dispoñer de auga potable e saneamento, a unha recollida de residuos digna, a un alumeado seguro e a unha resposta de emerxencia eficaz non debería depender de se se vive na capital ou nunha aldea dispersa. O Observatorio propónse analizar estes servizos desde a sociedade civil, atendendo á súa cobertura, á súa calidade, ao seu custo, á súa sustentabilidade e, sobre todo, á equidade coa que chegan a un territorio tan desigual como o ourensán.

O que o Observatorio non é: un órgano técnico de xestión de servizos (esa función correspóndelles ás administracións competentes, aos seus equipos e aos operadores); un organismo de control administrativo ou de fiscalización do gasto público (esa mirada correspóndelle ao Observatorio de Gobernanza Local); unha empresa do sector nin un operador de servizos; nin un grupo de presión a favor ou en contra de modelos de xestión concretos por razóns partidarias.

O que o Observatorio si é: un espazo civil independente de análise, seguimento e proposta sobre os servizos públicos locais da provincia; un agregador de información dispersa entre administracións, operadores, prensa e academia; un foro plural de encontro entre a cidadanía, os técnicos, os operadores e as administracións; unha voz cívica fundamentada

en debates sobre a calidade e a equidade dos servizos; e unha ponte entre a cultura dos servizos públicos sostibles e as realidades concretas do territorio ourensán.

Contexto

Ourense é unha provincia que pon a proba, como poucas, a prestación de servizos públicos locais. A súa capital, atravesada polo Miño e de relevo complexo, presenta retos urbanos propios. Pero o desafío maior está fóra: noventa e dous concellos maioritariamente pequenos, dispersos en centos de parroquias e miles de aldeas, cunha poboación avellentada e decrecente. Cando a poboación se dispersa e avellenta, prestar servizos con calidade e a custo razoable vólvese especialmente difícil, e o risco de que o medio rural quede atrás é constante.

A mobilidade como servizo. O acceso aos servizos —sanitarios, administrativos, comerciais, educativos— depende cada vez máis de poder desprazarse, o que penaliza a quen non pode ou non debe conducir. O transporte público en zonas dispersas, o transporte a demanda e a conexión entre aldeas e cabeceiras comarcais son cuestións decisivas de habitabilidade. A mobilidade urbana da capital e das cabeceiras —transporte público, peonalización, accesibilidade— completa o cadro. (As grandes infraestruturas viarias e ferroviarias —AVE, autovías— aténdense, na súa dimensión de obra e planeamento, desde o Observatorio de Urbanismo e Infraestruturas; aquí interesa o transporte como servizo á cidadanía.)

A auga como servizo domiciliario. O abastecemento de auga potable, o saneamento e a depuración son servizos básicos cuxa garantía nun territorio disperso é custosa e desigual. A calidade da auga de consumo, o estado das redes, a depuración de augas residuais e a sustentabilidade do servizo son cuestións de primeira orde. (Aquí aténdese a auga estritamente como servizo que chega ao fogar; a auga como recurso, ambiente e saúde —ciclo hidrolóxico, cuncas Miño-Sil, augas mineromedicinais— correspóndelle ao Observatorio de Auga e Termalismo; as grandes infraestruturas hidráulicas, a Urbanismo e Infraestruturas.)

Residuos, enerxía e alumeado. A recollida e o tratamento de residuos, a limpeza viaria, o alumeado público e a eficiencia enerxética municipal son servizos con crecente dimensión ambiental e económica. A transición cara á economía circular e cara a un modelo enerxético local máis sostible —incluídas as comunidades enerxéticas— abre oportunidades que o territorio pode aproveitar.

Seguridade e emerxencias. A policía local, os servizos de bombeiros, a protección civil e a prevención e resposta ante emerxencias —moi especialmente os incendios forestais, unha ameaza recorrente e grave na provincia— son servizos esenciais cuxa cobertura e coordinación resultan críticas nun territorio disperso. A equidade nos tempos de resposta entre a capital e o rural é unha cuestión de seguridade e de xustiza territorial.

Fronteira con Gobernanza Local. Convén distinguir con claridade: o Observatorio de Gobernanza Local atende como se goberna —a fiscalización, a transparencia, a rendición de contas, o control democrático das administracións—; o de Servizos Públicos Locais atende como funcionan os servizos que esas administracións prestan —a súa cobertura, calidade, custo e equidade—. Son planos complementarios, non solapados, e cooperarán cando conveña.

Que fai

O Observatorio articula a súa actividade en seis eixes complementarios. Como no resto de observatorios da Plataforma, a activación efectiva de cada eixe será progresiva, en función dos recursos e das alianzas acadadas.

Eixe 1. Mobilidade e transporte público

Atención á mobilidade das persoas como servizo público, na cidade, nas cabeceiras comarcais e, moi especialmente, no medio rural disperso. O obxectivo é un sistema que combine os distintos modos e garanta o acceso de toda a cidadanía aos servizos esenciais.

Seguimento do transporte público urbano de Ourense e das cabeceiras: rede, frecuencias, cobertura, tarifas, accesibilidade.

Atención prioritaria á mobilidade rural e ao transporte a demanda en zonas dispersas.

Seguimento do Plan de Mobilidade Urbana Sostible de Ourense e da mobilidade activa (peonal e ciclista).

Análise da intermodalidade e da conexión do transporte local coas grandes redes (en coordinación co Observatorio de Urbanismo e Infraestruturas).

Eixe 2. Auga como servizo domiciliario

Seguimento do abastecemento de auga potable, o saneamento e a depuración como servizos básicos, con atención á calidade do servizo e á equidade territorial na súa prestación. (A auga como recurso natural e as augas mineromedicinais aténdense no Observatorio de Auga e Termalismo.)

Análise do estado das redes de abastecemento e saneamento na provincia.

Seguimento da calidade da auga de consumo e da depuración de augas residuais.

Atención á sustentabilidade económica e ambiental do servizo da auga.

Estudo da equidade no acceso entre a capital e os pequenos concellos.

Eixe 3. Residuos e limpeza

Atención á recollida, o tratamento e a valorización de residuos e á limpeza viaria, coa mirada posta na transición cara á economía circular e na eficiencia do servizo.

Seguimento dos sistemas de recollida e tratamento de residuos na provincia.

Análise dos índices de reciclaxe e da evolución cara á economía circular.
Atención á limpeza viaria e ao seu equilibrio territorial.
Estudo dos modelos de xestión (municipal, mancomunada, consorciada) e da súa eficacia.

Eixe 4. Enerxía local e alumado

Seguimento da enerxía como servizo local: o alumado público, a eficiencia enerxética dos equipamentos municipais e as oportunidades de xeración e consumo enerxético de proximidade.

Análise do alumado público: cobertura, eficiencia, contaminación lumínica.
Seguimento da eficiencia enerxética dos edificios e servizos municipais.
Atención ás comunidades enerxéticas locais e ao autoconsumo como oportunidade para o territorio.
Estudo da pobreza enerxética como cuestión de servizo e de equidade (en coordinación co Observatorio de Igualdade e Acción Social).

Eixe 5. Seguridade e emerxencias locais

Atención á seguridade e ás emerxencias como servizo público local: policía local, bombeiros, protección civil e prevención e resposta ante emerxencias, con especial atención aos incendios forestais e á equidade territorial nos tempos de resposta.

Seguimento da cobertura e os medios dos servizos de emerxencia na provincia (bombeiros, protección civil, GES).
Atención específica á prevención e resposta ante incendios forestais, en cooperación co Observatorio de Desenvolvemento Rural e Demografía.
Análise da equidade territorial nos tempos de resposta entre a capital e o rural disperso.
Estudo da coordinación entre administracións e corpos en materia de emerxencias.

Eixe 6. Calidade, sustentabilidade e equidade territorial

Eixe transversal que achega unha mirada de conxunto sobre o sistema de servizos públicos locais: a súa calidade percibida, a súa sustentabilidade económica e ambiental, o seu financiamento, a súa transparencia e, sobre todo, a equidade coa que chegan a un territorio desigual.

Análise comparada da calidade e a cobertura dos servizos entre a capital, as cabeceiras e o medio rural.
Atención aos modelos de financiamento e de xestión (municipal, mancomunada, consorciada, externalizada) e á súa sustentabilidade.
Seguimento da transparencia e da información pública sobre os servizos.
Propostas sobre cooperación intermunicipal e mancomunada como vía para soste os servizos no rural.

Para que

O Observatorio persegue cinco obxectivos articulados:

1. Defender a equidade territorial.

Que un servizo público chegue con calidade equivalente á capital e a unha aldea dispersa é unha cuestión de xustiza territorial. É o fío condutor do Observatorio.

2. Facer visibles os servizos.

A calidade dos servizos cotiáns nótase cando falla, pero rara vez se analiza de forma sistemática. Unha mirada cívica estable achega coñecemento onde adoita haber só queixa puntual.

3. Atender a sustentabilidade.

Os servizos públicos locais afrontan retos de sustentabilidade económica e ambiental. Analizalos con rigor contribúe a que perduren e melloren.

4. Promover a cooperación.

Nun territorio de concellos pequenos, a cooperación intermunicipal e mancomunada é a miúdo a única vía para soste servizos de calidade. O Observatorio analiza e promóvea.

5. Complementar o control democrático.

Sen substituír a fiscalización institucional nin a do Observatorio de Gobernanza Local, unha mirada cívica sobre o funcionamento dos servizos complementa o control democrático do territorio.

Como traballa

O Observatorio é unha liña de traballo permanente da Plataforma Cívica Milenio. Carece de personalidade xurídica propia: opera baixo a dirección da Xunta Directiva, cunha persoa coordinadora designada e un equipo de colaboradores que pode integrar tanto a persoas asociadas como a colaboradores externos cualificados (enxeñeiros, técnicos de administración local, expertos en transporte, auga, residuos e enerxía, xuristas especializados en dereito administrativo e dos servizos públicos, economistas).

O seu método réxese por seis principios:

****Rigor:**** toda análise baséase en datos verificables, en documentación contrastada e na consulta a actores cualificados.

****Independencia:**** o Observatorio mantén autonomía respecto a administracións, operadores de servizos, empresas do sector e partidos políticos.

****Equidade como prioridade:**** a mirada do Observatorio pon o foco permanente na equidade territorial entre a capital e o medio rural.

****Sustentabilidade:**** o Observatorio atende a sustentabilidade económica e ambiental dos servizos como criterio de fondo.

****Apertura:**** os traballos son de acceso público e reutilizables.

****Cooperación:**** o Observatorio traballa en rede con administracións, operadores, universidades e outros actores do sector.

Aliados naturais

O Observatorio identifica como interlocutores prioritarios:

Concellos da provincia, mancomunidades e consorcios prestadores de servizos.

Deputación Provincial de Ourense (asistencia a concellos) e FEGAMP.

Operadores e entes de transporte público (urbano, interurbano, transporte a demanda) e a Xunta de Galicia en materia de mobilidade.

Augas de Galicia e entidades xestoras do ciclo da auga na provincia.

Sociedade Galega do Medio Ambiente (SOGAMA) e entidades de xestión de residuos.

Servizos de emerxencia: bombeiros, Grupos de Emerxencia Supramunicipais (GES), protección civil, Axencia Galega de Emerxencias (AXEGA).

Instituto Enerxético de Galicia (INEGA) e entidades de comunidades enerxéticas.

Universidades do Sistema Universitario de Galicia (enxeñaría, administración local, ambiental).

Asociacións veciñais e entidades cívicas con interese nos servizos públicos.

Próximos pasos

Tras a inscrición rexistral da Plataforma Cívica Milenio, e cando a primeira Asemblea ordinaria así o acorde, o Observatorio prevé as seguintes actuacións iniciais:

Designación da persoa coordinadora e do equipo inicial.

Mapa inicial da prestación de servizos públicos locais na provincia e dos seus modelos de xestión.

Diagnóstico prioritario da equidade territorial en mobilidade, auga e emerxencias.

Apertura de conversas con interlocutores institucionais prioritarios (FEGAMP, Deputación, operadores).

Identificación de convocatorias de financiamento compatibles.

Deseño do primeiro programa esta